

Nêerlands staatsmachine : kort begrip der regeerings-colleges van rijk, provincie en gemeente in verband met de grond- en kieswet

<https://hdl.handle.net/1874/234955>

1911 mm 11545 Br. 1897 ^{III, 2} II, 44

Prijs 15 Cents.

Neêrland's Staatsmachine

KORT BEGRIP

DER

Regeerings-Colleges van Rijk, Provincie en Gemeente

VOOR DE

Kiezers uit den Werkenden Stand

IN VERBAND MET

DE GROND- EN KIESWET

DOOR

M. J. GILLISSEN

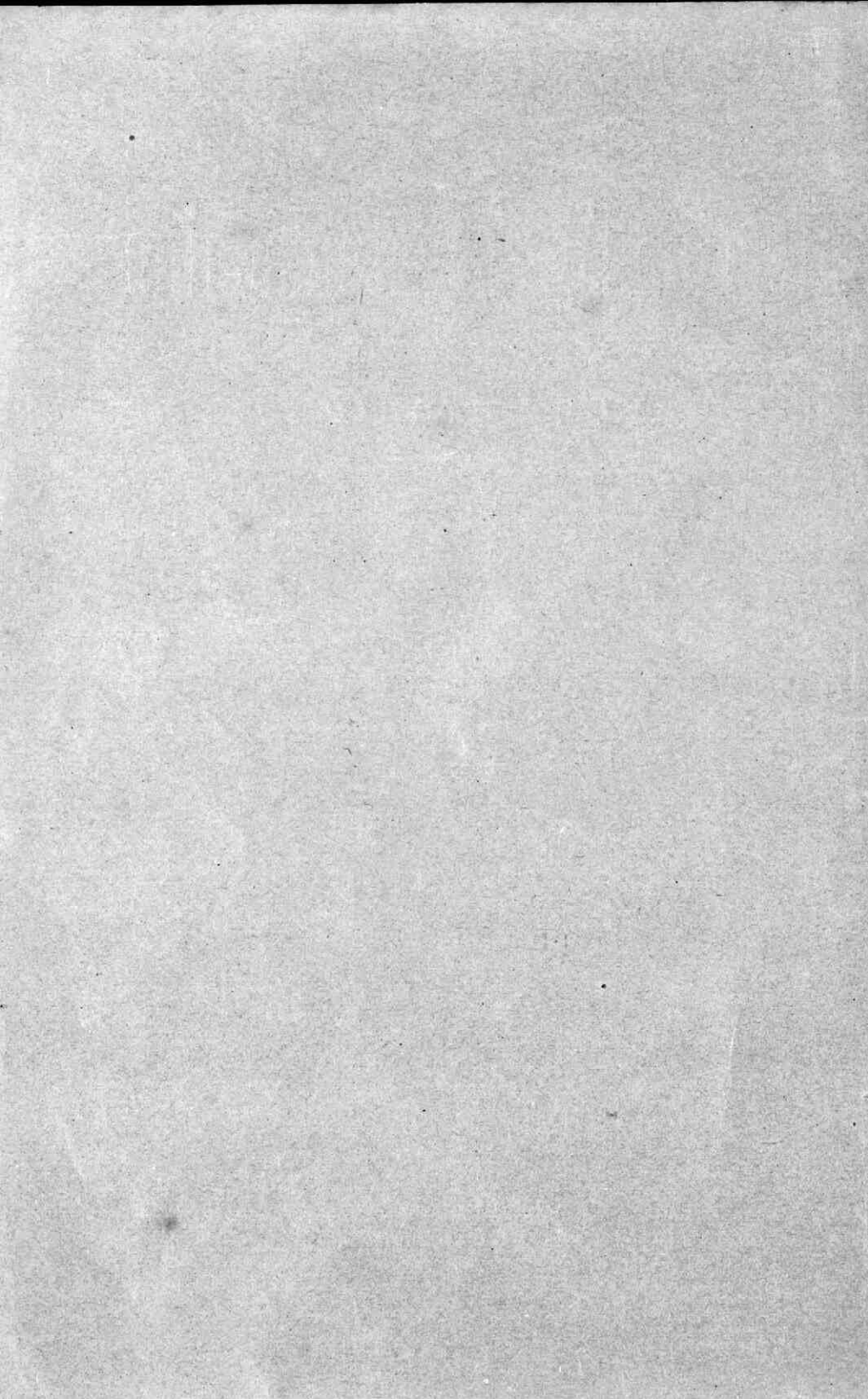
Oud-typografisch werkgezel

— VOLKSUITGAVE —

's-GRAVENHAGE
GEBR. BELINFANTE

— 1897 —

Neêrland's Staatsmachine

KORT BEGRIP

DER

Regeerings-Colleges van Rijk, Provincie en Gemeente

VOOR DE

Kiezers uit den Werkenden Stand

IN VERBAND MET

DE GROND- EN KIESWET

DOOR

M. J. GILLISSEN

Oud-typografisch werkgezel

— VOLKSUITCAVE —

's-GRAVENHAGE

GEBR. BELINFANTE

— 1897 —

~~~~~  
Gedrukt bij F. J. BELINFANTE, voorh.: A. D. SCHINKEL.  
~~~~~

Neêrland's Staatsmachine.

KORT BEGRIP VOOR DE NIEUWE KIEZERS UIT DEN WERKENDEN STAND.

Eindelijk heeft dan de vooral door werklieden zoo lang gewenschte herziening der Kieswet plaats gehad en heeft het Nederlandsche volk eene nieuwe Kieswet met uitgebreider kiesrecht dan vroeger gekregen en is deze thans in werking.

Mag die nieuwe wet ook niet bevredigen allen die algemeen kiesrecht verlangen, waartoe eene herziening der grondwet noodig zou zijn geweest, maar waardoor men de sociaal-democraten een wapen uit de hand zou hebben genomen; keuren anderen het vroegere ontwerp van Minister Tak beter en eenvoudiger dan de nu vigeerende wet van Minister van Houten, die bij de uitvoering blijkt zeer lastige, omslachtige, veel administratie vorderende formaliteiten te bevatten en het kiesrecht nog steeds afhankelijk maakt van belasting betalen (census), wijs hebben de beide Kamers der Staten-Generaal gehandeld om de wet van Houten aan te nemen, in de hoop later, als het Nederlandsche volk toont rijp te zijn voor nog verdere uitbreiding, het algemeen kiesrecht in te voeren.

In het voorbijgaan zij hier opgemerkt dat velen *stemrecht* met *kiesrecht* verwarren. Het zijn twee verschillende rechten.

Kiesrecht is het recht om de afgevaardigden des volks in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, de Provinciale Staten en de Gemeenteraden te kiezen.

Stemrecht heeft eene veel meer uitgebreider beteekenis. Het is, evenals zulks in Zwitserland gebeurt, het in goed- of afkeurenden zin uitbrengen zijner stem, bijvoorbeeld over oorlog of vrede, over in te voeren wetten en belastingen enz. Men noemt dit ook volksstemming of plebiscit.

Door de nieuwe Kieswet zijn thans tienduizendtallen Nederlanders kiezer geworden, maar daaronder zijn er zeker duizenden, die niet weten wat kiesrecht beteekent, waarvoor, hoe en wien zij moeten kiezen, om de eenvoudige reden dat zij weinig of

niet bekend zijn met onze Staatshuishouding, met andere woorden: met de verschillende staats- en burgerlijke collegiën en hunne bevoegdheden, waardoor ons volk wordt geregeerd.

Zeer nuttig en noodig ware het voorzeker, indien reeds op de lagere scholen aan de jeugd eenig onderricht werd gegeven omtrent onze staatshuishouding, opdat zij later kennis droeg hoe een en ander als eene machine, waarvan de raderen zich onderling grijpen, in elkander zit, en wat de rechten en plichten zijn als staatsburgers.

Natuurlijk bestaan er over de inrichting van ons staatsbestuur vele en lijvige boekdeelen, door deskundige mannen geschreven, maar deze zijn voor den minderen man te kostbaar, te veel omvattend en vorderen tijd om ze te bestudeeren.

Ten einde hierin, vooral voor de nieuwe kiezers uit den werkenden stand, eenigszins tegemoet te komen, zijn deze bladzijden door een oud-werkgezel, die zich van een en ander steeds op de hoogte heeft gehouden, geschreven. Zij bevatten lang niet alles; het is slechts een kort begrip; maar zij kunnen, naar hij hoopt, toch eenig nut doen.

De Grondwet.

Laat ons even nagaan de wording en verdere aanvulling onzer grondwet, waarin de inrichting en de bevoegdheden der regeering en de rechten en plichten van het volk zijn bepaald.

De Nederlanden zijn steeds om hun rijkdom en ligging voor de oppermachtige gebieders van grootere rijken een begeerlijk plekje gronds geweest. Vandaar de bloedige oorlogen in vroegere eeuwen om het bezit er van.

De zeventien verschillende gewesten, (waaronder ook eenige tegenwoordig Belgische provinciën) werden in 1548 geheel onafhankelijk, en alleen in naam tot het Deutsche Rijk gerekend. Steeds door verschillende vorsten geregeerd, kwamen zij door huwelijk en erfenis eindelijk geheel onder het bestuur van Karel V, hoewel zijne macht zeer beperkt was, daar ieder gewest en elke stad afzonderlijke rechten en vrijheden (privilegiën) had.

Juist deze privilegiën gaven niet alleen steeds onderlinge twisten tusschen de steden en gewesten, maar ook botsingen met den vorst onder wiens opperheerschappij zij stonden. Meestal betroffen die den godsdienst, de geldzaken, de rechtszaken, de krijgsmacht enz., en toen nu Karels zoon, Philips II, Koning van Spanje en heer der Nederlanden, deze geschillen ten zijnen gunste wilde doen beslechten, brak de tachtigjarige oorlog uit en werd Noord-Nederland vrij.

In 1579—1580 sloot een deel der tegenwoordige Nederlandsche

provinciën een verbond van verdediging, de Unie van Utrecht, welk verbond (het verbond der Edelen genoemd) men de eerste Nederlandsche grondwet kan heeten.

De Unie had eigenlijk slechts ten doel de handhaving der vrijheden en privilegiën, onder erkenning van Philips II als heerscher; maar toen deze zijn grootsten tegenstander Willem van Oranje, Stadhouder van Holland en Zeeland, vogelvrij verklaarde en dus uit den weg wilde ruimen, verklaarden de verbonden gewesten Philips vervallen van zijn oppermacht over deze landen. In 1648 werd bij den vrede van Munster de onafhankelijkheid der Nederlanden door Spanje erkend en ons land genoemd „*de Vereenigde Nederlanden*.”

Bij deze eerste grondwet stond elke provincie (of gewest) op zichzelf en werd geregeerd door vertegenwoordigers of Staten, genomen uit de edelen of regeeringen der steden. Die Staten waren de wetgevende macht, terwijl meestal een Stadhouder de wetten uitvoerde en het recht handhaafde.

Buiten de zaken voor elk gewest, waren er ook die al de provinciën betroffen, als het voeren van oorlog, het sluiten van vrede, het aangaan van bondgenootschappen enz., en om die te behandelen, hadden er vergaderingen van gemachtigden der verschillende gewesten plaats, en noemde men die de vergaderingen der Generale Staten (Staten-Generaal).

Daar deze Staten slechts tijdelijk vergaderden, was er een ander collegie, de Raad van State, dat de algemeene wetten uitvoerde, totdat in 1593 de Generale Staten die uitvoering ook zelf ter hand namen.

Oorlogszaken en de financiën bleven voortdurend bij den Raad van State. De rekeningen van het algemeen bestuur werden nagezien (gecontroleerd) door de „generaliteits rekenkamer”; de zeezaken stonden onder toezicht van het college „de Admiraliteit” genoemd.

Niets is meer zeker dan dat de Unie van Utrecht eene zeer onvolmaakte grondwet was; maar zoolang de „Vereenigde Nederlanden” bestonden, en dat was een zeer lange tijd, kon men tot geen verbetering komen, hoe treurig de toestand des lands daardoor ook werd. Omdat iedere provincie, ja elke stad, eigen rechten had, wilde de eene niet wat de andere wel wilde.

Er was geen goed recht, leger en vloot waren slecht; aan onderwijs, ontwikkeling en gezondheid van het volk werd zeer weinig gedaan; ambten en bedieningen werden geërfd of verkocht en kwamen in handen van onbekwamen, bevoorrechten en adellijke familiën; die niet tot de Gereformeerde Kerk behoorde werd tot geene waardigheden verheven.

De zucht der provinciën en steden om op zichzelf te staan en het bestaande te behouden, voerde tot eene algemeene regeeringloosheid en verwarring.

Toen nu, door de natuurlijke ontwikkeling van den mensch,

die door niets is tegen te houden, nieuwe denkbeelden en de zucht tot verandering en verbetering zich een baan maakten, brak, trots alle behoudsmannen, in 1789 de Fransche revolutie uit en zou ook ons vaderland den invloed daarvan ondervinden.

In 1795, na de vlucht van den Stadhouder Prins Willem V, werden onder de zeer kostbare bescherming van Frankrijk, onze vereenigde provinciën gevormd tot een rijk: „de Bataafsche Republiek”, en hoe onrustig en noodlottig die dagen ook zijn geweest, erkend moet worden dat er ook veel goeds door is tot stand gekomen in ons land, voornamelijk door de nieuwe Grondwet die in 1798 werd vastgesteld. Onder anderen werd daarin bepaald:

Zonder onderscheid van geboorte, rang of stand hebben alle leden der maatschappij aanspraak op hare voordeelen;

Ieder burger heeft de vrije beschikking over zijne goederen, inkomsten en de vruchten van zijn arbeid, en mag alles doen wat een ander in zijne rechten niet schaadt;

Ambten en bedieningen zijn niet erfbaar of verkoopbaar en geen bijzondere voorrechten. De keus van den eenen burger boven den anderen moet zijn gegrond op meerdere bekwaamheid of deugd;

Vrijheid van drukpers;

Vrijheid van vergadering;

Vrijheid van godsdienst;

Heerlijke rechten en titels aan bijzondere personen worden vernietigd;

Een algemeen burgerlijk- en strafwetboek;

Afschaffing der pijnbank;

Afschaffing der gilden. Ieder heeft het recht zoodanig eerlijk bedrijf uit te oefenen als hij zelf wil en kan; enz. enz.

Door den onrustigen staatkundigen toestand en vooral door den invloed van Frankrijk, kwam er van deze Grondwet weinig tot uitvoering, totdat er in 1801 weder een nieuwe kwam, die al minder Republikeinsch was opgesteld. Vervolgens wist Napoleon I te bewerken dat den 9den April 1805, weder onder een nieuwe Grondwet, bij volksstemming (plebiscit) Rutger Jan Schimmelpenninck tot raadpensionaris werd gekozen, en kort daarop, bij het verdrag van 26 Mei 1806, werd de Republikeinsche regeeringsvorm afgeschaft en Napoleons broeder Lodewijk als Koning op den troon geplaatst. Dus weder een nieuwe Grondwet, maar ook weder met geringe uitvoering van hare bepalingen.

Eindelijk, als de vrucht van verdeeldheid, inlijving van ons land bij Frankrijk, met al de verschrikkingen van oorlog, uitzuiging door belastingen en alle ellenden die daaraan verbonden zijn geweest.

November 1813 gaf ons de onafhankelijkheid terug. Het rijk der vereenigde Nederlanden werd geboren; Willem Frederik,

prins van Oranje, werd tot souverain vorst uitgeroepen, en daarna, met de Zuidelijke Nederlanden (thans België) vereenigd, ontstond het Koninkrijk der Nederlanden, waarbij in twee grondwetten, die van 1814 en 1815, de Regeering van den Staat en de betrekking tusschen Vorst en Volk werden geregeld.

Willem I was een vrij absoluut (eigenmachtig) vorst, want de Grondwet van 1815 week zeer ver af van die van 1798.

De vrijheden van het volk waren zeer ingekort; zijn aandeel in de Regeering was gering en daarentegen voor het hoofd van den Staat en zijne bewindsmannen de gelegenheid om willekeurig te handelen, vooral in het maken van wetten en de geldmiddelen, zeer groot. Er werd ook onderscheid gemaakt tusschen den adel, de steden en het platte land.

Met zulk een Grondwet kon het onmogelijk goed gaan. Hoewel Willem I tegen elke verandering was, omdat die zijne macht zou verkorten, werd, vooral na de afscheiding van België, de aandrang tot grondwetswijziging in Noord-Nederlandschen geest al grooter en grooter.

Nadat in 1840 eenige kleine wijzigingen waren aangebracht, volbracht in 1848 Koning Willem II de ridderlijke daad om aan ons volk eene herziening der Grondwet te geven, welke voor dien tijd bijna aller wenschen bevredigde.

De invloed en het toezicht van het volk op de Regeering werd, door het kiesrecht, grooter; de zelfstandigheid der provinciën en gemeenten werd, zonder nadeel voor de eenheid van den Staat, uitgebreid; de verhouding tusschen de staatsmachten en het geldelijk beheer geregeld; de volksvrijheid uitgebreid en de wetgeving aanmerkelijk verbeterd.

In 1887 heeft er weder eene herziening tot verdere ontwikkeling van de Grondwet plaats gehad, o. a. wat betrof de uitbreiding van het Kiesrecht, en in 1896 had er, gedrongen door het steeds heftiger geuit verlangen van den werkenden stand, wel geene herziening der Grondwet plaats, maar de bepaling, naar welken maatstaf de burgers van den Staat als kiezers invloed kunnen uitoefenen op de Regeering van het Rijk, werd zoover uitgebreid als zonder herziening der constitutie mogelijk was.

En zoo leeft het Nederlandsche volk dan onder eene Grondwet (constitutie), door welke zijne vrijheden zijn gewaarborgd, zijne rechten worden gehandhaafd, en zijne verplichtingen tegenover den Staat worden voorgeschreven. Door die wet kan geen Koning het volk overheerschen of willekeurig behandelen, want hij en al zijne Staatsbestuurders zijn er even vast aan onderworpen als de minsten zijner onderdanen.

Het Koningschap.

Hoewel de Kroon thans wordt gedragen door eene Koningin, zal in deze regelen steeds worden gesproken van den Koning.

De Koning der Nederlanden is een erfelijk vorst. Door recht van eerstgeboorte gaat de Kroon over, maar steeds heeft de mannelijke tak den voorrang vóór den vrouwelijke.

Bij de grondwetsherziening van 1887 is de troonopvolging verduidelijkt en heeft deze nu plaats als volgt:

Wanneer onze jeugdige Koningin Wilhelmina onverhoopt geene nakomelingen mocht achterlaten, komt de Kroon door de onlangs zoo plotseling overleden Groot-Hertogin van Saksen-Weimar, Prinses Sophie der Nederlanden, dochter van wijlen Koning Willem II, in het huis van Saksen-Weimar. Zij was reeds van af den dood haars broeders (Koning Willem III) onze Kroonprinses, maar voerde dien titel niet, omdat de grondwet dien alleen aan den oudsten zoon des regeerenden Konings toekent.

Nu, na haren dood, is haar kleinzoon Willem Ernst, oud 20 jaren, Erf-Groothertog van Saksen-Weimar, onze Kroonprins.

Heeft hij bij zijn dood geene nazaten, dan volgt op zijn broeder Bernard Hendrik en diens afstammelingen.

Dan door de oudste dochter van Prinses Sophie komt de Kroon in het huis van Reuss en door hare jongste in dat van Mecklenburg.

Wanneer er in het huis van Saksen-Weimar (dus de lijn van Willem II) geene afstammelingen meer zijn, waarvoor op dit oogenblik geene vrees bestaat, gaat de Kroon over op die van Prins Frederik, broeder van Willem II, en komt door diens kleindochter in het huis van Denemarken en daarna door zijne dochter Marie in het huis von Wied.

Koning Willem II had nog eene dochter, Prinses Marianne. Door haar zoon Albert komt de Kroon in het huis van Hohenzollern; door hare oudste dochter in het huis van Saksen-Meiningen en door hare jongste dochter in het huis van Reuss.

Wanneer een Koning huwt buiten overleg met de Staten-Generaal, vervallen zijne kinderen van hunne aanspraken op den troon evenals een prins of prinses van het Koninklijk Huis, die zonder de toestemming dier Staten huwt, alle recht daarop verliest.

Eene Koningin, huwende zonder overleg met de Staten-Generaal, doet daardoor tevens afstand van de Kroon.

Wanneer eene regeerende koningin huwt in overleg met de Staten-Generaal, bekomt haar echtgenoot geen prerogatieven ter uitoefening van de koninklijke macht.

De Koning of Koningin mag geen vreemde kroon dragen.

Een Kroonprins wordt reeds op 18-jarigen leeftijd staatsrechte-

lijk meerderjarig en gerechtigd de kroon te dragen. Een vroeger gesloten huwelijk verleent geene staatsrechtelijke meerderjarigheid.

Vóór dien tijd tot den troon geroepen, staat hij (evenals thans Koningin Wilhelmina) onder voogdij van een daartoe uit hooge staatsambtenaren te vormen Raad van voogdij, terwijl een regent of (zooals thans) eene regentes de regeering voert.

Wanneer een koning onbekwaam tot regeeren wordt, treedt de kroonprins op, of, indien deze ontbreekt of nog minderjarig is, tijdelijk de Raad van State, totdat een regent is benoemd.

Wanneer een koning sterft of afstand doet van den troon, treedt zijn opvolger onmiddellijk op en wordt in eene binnen Amsterdam te houden openbare vergadering der beide Kamers van de Staten-Generaal beëdigd en gehuldigd (niet gekroond, zooals velen meenen).

De beëdiging is dat de koning den eed van trouw aan de grondwet aflegt, terwijl de huldiging bestaat in het door den voorzitter der vereenigde Kamers, namens het geheele volk, afleggen eener gelofte van erkenning en trouw.

De Koning der Nederlanden is een constitutioneel Koning, evenals Nederland een constitutioneel rijk is; dat wil zeggen dat de Koning wel opperbestuurder, maar niet oppermachtig gebieder is, en aan dezelfde wetten en regelen gebonden is als de eenvoudigste onderdaan.

De Koning is onschendbaar, dat is: niet verantwoordelijk voor de daden der regeering. Zijne raadslieden, de ministers, zijn dat wel.

Hij voert de wetten uit en stelt de maatregelen van algemeen bestuur vast.

Hij heeft het recht oorlog te verklaren, maar de Staten-Generaal moeten de daartoe noodige gelden toestaan.

Hij onderhoudt de betrekkingen met de buitenlandsche mogendheden en sluit en bekrachtigt alle verdragen daarmede.

Hij heeft het opperbestuur over land- en zeemacht en benoemt, bevordert, ontslaat en pensionneert de officieren, evenals hij dit doet met de Staatsambtenaren.

Hij heeft het opperbestuur over de Koloniën en bezittingen in andere werelddeelen.

Hij heeft het opperbestuur over de geldmiddelen des Rijks (*).

Hij mag zijne beeltenis op de munt doen stellen.

Hij verleent adeldom en ridderorden (thans de Militaire Willemsorde, Nederlandsche Leeuw en de Oranje-Nassauorde).

Hij mag zelf vreemde ordes, waaruit geene verplichtingen voortvloeien, aannemen. De prinsen en onderdanen hebben daartoe zijne vergunning noodig.

(*) Al deze regeeringsdaden geschieden echter ook volgens de wet en onder de ministerieele verantwoordelijkheid.

Hij heeft het recht gratie te verleen van door de rechterlijke colleges opgelegde straffen.

Hij beslist omtrent geschillen tusschen provinciën en gemeenten onderling.

Hij kan aan de Staten-Generaal wetsontwerpen en andere voorstellen inzenden en de aangenomen begrootings- en andere wetten goed of niet goed keuren; zijne handteekening en die van een of meerdere zijner Ministers (contraseign) wordt vereischt onder alle wetten en besluiten.

De afkondiging der wetten geschiedt in zijn naam.

Hij kan tot ontbinding der beide Kamers van de Staten-Generaal besluiten.

Deze rechten (prerogatieven der Kroon genoemd) zijn evenwel door bijzondere wetten nader geregeld, zoodat de constitutioneele macht des Konings nooit in eene absolute (onbepaalde) kan ontaarden en de samenwerking van Vorst en Volk verzekerd blijft.

De Koning heeft zijn eigen Kabinet (thans het Kabinet der Koningin), dat niet tot de hooge colleges van staat behoort, waar al de werkzaamheden worden verricht, die onmiddellijk van den Koning uitgaan.

De Ministers.

Berust bij den Koning de uitvoerende macht, feitelijk wordt die uitgeoefend door de Ministers, die met den Koning de Regeering vormen. Zij staan aan het hoofd van Ministeriën of Departementen, waar een groot aantal ambtenaren onder hunne leiding werkzaam is.

Het zijn de Ministers en de Departementen van Buitenlandsche Zaken; Justitie; Binnenlandsche Zaken; Marine; Financiën; Oorlog; Waterstaat, Handel en Nijverheid; Koloniën.

Uitgezonderd de financieele schade door de regeeringsdaden der ministers veroorzaakt, zijn zij voor die daden aansprakelijk voor de wet en kunnen strafrechterlijk worden vervolgd.

Zij bespreken met den Koning alle regeeringszaken, als: de aan de Staten-Generaal in te dienen wetsontwerpen en die door die Staten worden aangeboden, de besluiten en maatregelen van algemeen bestuur, de uit te vaardigen wetten enz., terwijl die stukken steeds door den Koning en een der Ministers (gewoonlijk wiens departement het aangaat) worden onderteekend.

Elk departement of ministerie heeft zijn eigen werkkring, namelijk:

Buitenlandsche Zaken. De betrekkingen die wij met buiten-

landsche mogendheden onderhouden door de vertegenwoordiging van ons land bij die vreemde natiën door gevolmachtigde ministers, minister-residenten, gezantschapsraden, attachés en secretarissen. Zij worden genoemd diplomatieke agenten en behandelende de zaken van staatkundigen aard.

Voor de handelszaken en die van burgerlijken aard zijn aangesteld consulaire agenten (consuls en vice-consuls).

Justitie. Het rechtswezen, dus de Hoge Raad, de gerechts-hoven en andere colleges, de rechters, procureurs, advocaten, deurwaarders, het notariaat, de Rijks-politie, de gevangenissen, opvoedingsgestichten enz.

Binnenlandsche Zaken. Het onderwijs, kunsten en wetenschappen, de volksgezondheid, het armwezen, de schutterij enz.

Marine. Al wat tot onze zeemacht behoort.

Financiën. De inkomsten en uitgaven van het rijk, als: het innen der directe en indirecte belastingen, invoerrechten en accijnsen; de Staatsloterij; de domeinen; de toevallige baten; verder het betalen van traktementen; de rente der Staatsschuld; kosten van openbare werken; pensioenen; alsmede de zorg voor de geldcirculatie, de munt; de Nederlandsche bank.

Oorlog. De landsverdediging (defensie) met al wat daartoe aan levende en doode strijdkrachten behoort.

Waterstaat, Handel en Nijverheid. Het toezicht op de waterkeering en waterloozing; de dijken, rivieren en stroomen; de Rijkswegen, de strandvonderijen; de belangen van landbouw, handel en nijverheid; de posten; de telegrafie, enz.

Koloniën. Al wat de Nederlandsche koloniën in Oost- en West-Indië betreft, met afzonderlijke begrotingen en regeeringsreglementen (grondwetten) voor Oost- en West-Indië.

De ministers zenden jaarlijks aan de Staten-Generaal ter onderzoek en goedkeuring eene begroting, waarin voor elk ministerie afzonderlijk zijn opgenomen de inkomsten en uitgaven en al wat verder tot de Rijksfinanciën behoort.

Elk minister verdedigt in de Kamers der Staten-Generaal de door de Regeering ingediende wetsontwerpen en begrotingen en vertegenwoordigt daar, gezeten aan een afzonderlijke tafel (de groene tafel genoemd) zijn departement.

Is een Minister tevens gekozen tot lid van een der Kamers, dan heeft hij daarin ook recht van stem; anders slechts eene adviseerende (raadgevende).

Zij worden benoemd door den Koning.

Wordt eene ingediende wet of begroting door de Staten-Generaal verworpen, of wordt door deze eene motie van wantrouwen in 's ministers beleid of afkeuring zijner handeling aangenomen, dan treedt in den regel de minister, wien zulks betreft, af (legt zijne portefeuille neder en stelt die ter beschikking des Konings).

Betreft zulk eene verwerping of motie, al de ministers (het geheele kabinet) dan treden allen (het geheele ministerie) af.

Hoewel geen ministerie zijnde, bestaat er ook eene Algemeene Rekenkamer, met een president aan het hoofd. Aan deze Kamer is de taak opgedragen alle inkomsten en uitgaven van het Rijk te controleeren, en bij de minste onjuistheid worden de posten niet goedgekeurd en wordt het daarbij betrokken Departement terecht gezet.

De Raad van State.

Dit lichaam is, zooals uit de eerste bladzijden van dit kort begrip blijkt, reeds sedert eeuwen in de Nederlanden bekend.

Het is een adviseerend college, dat wil zeggen: het onderzoekt en geeft raad.

De Koning is voorzitter van dezen Raad, ofschoon de vice-president steeds het voorzitterschap waarneemt. De Kroonprins is bij zijn 18e jaar, zonder aanstelling, lid er van.

De Koning benoemt de leden van den Raad van State, die den titel dragen van Staatsraad.

Er zijn ook Staatsraden in buitengewonen dienst, die door den Koning ten getale van 15 kunnen worden benoemd. Dit ambt is een eerepost. Zij worden voor sommige zaken tot de zitting van den Raad opgeroepen en hebben dan dezelfde rechten als de gewone leden.

De Raad van State is in verschillende afdeelingen verdeeld.

Hij onderzoekt de Koninklijke ontwerpen en besluiten vóór die aan de Kamer der Staten-Generaal worden gezonden, evenals de wetsontwerpen, welke door de leden van de Tweede Kamer worden voorgesteld (initiatief-voorstellen), maar van laatstgenoemden geschiedt het onderzoek door den Raad van State eerst na aanneming door de beide Kamers.

In geschillen van bestuur tusschen provinciën of gemeenten en Gedep. Staten, is de beslissing, na een ingesteld onderzoek, aan den Raad van State (afzonderlijk administratief-rechtsprekende afdeeling).

Directe inmenging in de Regeeringszaken heeft dit college niet. Alleen wanneer de Koning buiten staat is de Regeering waar te nemen en er geen Kroonprins is, dan oefent de Raad van State de Koninklijke macht uit, totdat er een Regent is benoemd door de volksvertegenwoordiging.

De Volksvertegenwoordiging.

De Tweede Kamer der Staten-Generaal.

De volksvertegenwoordiging is de wetgevende macht, waardoor niet alle regeeringsmacht bij den Koning berust, maar het volk daarin ook een aandeel heeft en er dus samenwerking tusschen Kroon en Volk plaats heeft.

Zij is verdeeld in eene Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal.

De leden der Tweede Kamer of de Kamer van 100, moeten zijn Nederlanders, den ouderdom van 30 jaren hebben bereikt en worden gekozen volgens eene daarvoor bestaande Kieswet. (*Zie het uittreksel hierachter*).

Er zijn honderd leden, gekozen in de enkelvoudige districten waarin het Rijk en de groote steden zijn verdeeld. Dat wil zeggen dat de kiesgerechtigden van elk district één afgevaardigde of lid verkiezen.

De verkiezing (candidaatstelling) heeft plaats op den eersten Dinsdag der maand Juni, de eigenlijke stemming eenige dagen later, terwijl al de leden vier jaren zitting hebben en te gelijk aftreden en al of niet kunnen worden herkozen.

De Tweede Kamer kiest uit hare leden jaarlijks (dat is voor elke nieuwe zitting, die van den derden Dinsdag in September tot September des volgende jaars duurt) een drietal, waaruit de Koning eene keus als voorzitter doet.

De vergaderingen zijn openbaar, doch kunnen in zekere gevallen ook met gesloten deuren plaats hebben.

De leden zijn vrij en onschendbaar, dat is: dat zij voor hetgeen zij in de Kamer spreken niet voor den rechter kunnen worden geroepen.

Evenals de Koning en de Ministers (dus de Kroon, de Regeering) ontwerpen van wet kunnen indienen, hebben ook de leden van de Tweede Kamer dat recht (het recht van initiatief).

Zij onderzoeken en bespreken alle door de regeering aan de Kamer ter goedkeuring ingezonden wetten en hebben het recht daarin veranderingen te maken (het recht van amendement), ze aan te nemen of te verwerpen, evenals zij zulks kunnen doen met de jaarlijks door elken minister voor zijn departement op te maken en in te zenden begrooting van ontvangsten en uitgaven.

Zij hebben het recht de ministers omtrent hunne regeeringsdaden inlichtingen te vragen (te interpelleeren).

Zij hebben het recht omtrent zaken een onderzoek te gelasten (het recht van enquête). De uitoefening van dat recht wordt bij de wet geregeld.

Men heeft in de Tweede Kamer (ook in de Eerste) gewoonlijk eene rechter- en linkerzijde.

Wanneer de meerderheid der leden niet de zienswijze der regeering is toegedaan, zoodat er geene voor land en volk vruchtbare samenwerking kan bestaan, heeft de Koning het uitsluitend recht (prerogatief der Kroon) de Kamer te ontbinden en andere leden door de kiezers te doen verkiezen. Vaak treedt dan echter het kabinet of ministerie (de ministers) af en worden door den Koning vervangen door anderen, in den geest der meerderheid van de leden der Kamer.

De leden der Kamer (ook die der andere colleges, wier leden door het volk worden verkozen) mogen om verkozen te worden, aan niemand iets schenken of beloven, en bij het uitbrengen hunner stem over wetten enz. niet vooraf raadplegen met hunne kiezers (ruggespraak houden).

Eerste Kamer der Staten-Generaal.

De Eerste Kamer der Staten-Generaal bestaat uit 50 leden, welke worden gekozen door de Provinciale Staten. Elke provincie kiest een zeker aantal. Zij worden gekozen uit de hoogst aangeslagenen in de rijks directe belastingen en uit diegenen der inwoners, die hooge en gewichtige (bij de wet genoemde) betrekkingen bekleeden. Zij moeten Nederlander en 30 jaren oud zijn.

De verkiezing heeft plaats in eene zitting der Provinciale Staten op den tweeden Dinsdag van de maand Juli. De leden worden verkozen voor een tijdperk van negen jaren. Zij treden niet gelijktijdig af dan bij eene ontbinding der Kamer door den Koning, maar om de drie jaren treedt een derde gedeelte af (periodieke aftreding) en is weder herkiesbaar.

De leden der Eerste Kamer zijn, evenals die der Tweede Kamer, onschendbaar.

De Voorzitter wordt telkens voor eene zitting (een jaar) rechtstreeks door den Koning uit de leden benoemd.

Aan de Eerste Kamer worden alle wetten en begrotingen, welke door de Tweede Kamer zijn aangenomen, ingezonden, waarna zij, na in sectiën te zijn onderzocht, in openbare vergaderingen worden behandeld en besproken, maar de leden hebben niet het recht van amendement (verandering). Na de discussie (bespreking) stemmen zij alleen vóór of tegen de wet of begroting. Daarna behoeven de wetten nog de goedkeuring des Konings en de plaatsing in de *Staatscourant* om van kracht te zijn.

Er hebben ook vereenigde zittingen van de beide Kamers plaats, bijv. bij de opening en sluiting der zitting en bij de inhuldiging des Konings, ook bij de wet op het Regentschap of de Voogdij over een Koning of Koningin.

Ook zijn bij de Grondwet vereenigde zittingen der beide Kamers in dubbelen getale bepaald, als bij gebreke van een opvolger voor den troon, een nieuwe opvolger moet worden benoemd.

Niemand kan tegelijk lid van de Eerste en de Tweede Kamer zijn.

Hij, die bij rechterlijke uitspraak de beschikking of het beheer over zijne goederen heeft verloren of van de verkiesbaarheid is ontzet, kan geen lid der Kamers zijn.

Geen lid van een der Kamers kan tevens lid zijn van den Raad van State, president, vice-president, procureur-generaal, advocaat-generaal of lid van den Hoogen Raad, president of lid van de Rekenkamer of Commissaris des Konings in eene provincie.

Krijgslieden in werkelijke dienst, het lidmaatschap van een der Kamers van de Staten-Generaal aannemende, zijn gedurende hun lidmaatschap op non-activiteit.

Provinciale Staten.

Elke provincie heeft haar eigen college van Provinciale Staten, welks werkkring in eene door de Staten-Generaal vastgestelde en door den Koning bekrachtigde provinciale wet is bepaald. Het aantal leden is voor elke provincie vastgesteld, terwijl men in de provincie moet wonen van wier Staten men lid wordt en voor geen twee provinciën kan optreden.

De leden worden op den eersten Dinsdag der maand Juni voor den tijd van zes jaren door de kiesgerechtigde ingezetenen gekozen, waartoe elke provincie in districten is verdeeld, elk waarvan een of meer leden kiest.

De helft der leden treedt om de drie jaar af, maar is weder herkiesbaar.

Aan het hoofd van elke provincie staat een Commissaris des Konings (thans der Koningin), die door den Koning wordt benoemd en in diens naam optreedt. Hij is voorzitter in de vergaderingen der Staten.

De hoogste bevoegdheid der Provinciale Staten is, dat door hen worden benoemd of gekozen de leden voor de Eerste Kamer der Staten-Generaal, zoodat zij een middellijken invloed op de wetgeving des Rijks en de zaken der Regeering uitoefenen.

Zij hebben een eigen gouvernementshuis, waar de bureaux zijn gevestigd en waar een groot aantal ambtenaren, voor de verschillende zaken in sectiën verdeeld, werkzaam is. Men noemt dit het gouvernement of de provinciale griffie.

De leden der Provinciale Staten kiezen uit hun midden een college van Gedeputeerde Staten, bestaande uit zes (in Drenthe vier) personen, welk college is belast met het dagelijksch bestuur der provincie en met de uitvoering der verordeningen en besluiten door de Provinciale Staten vastgesteld in hunne openbare vergaderingen, die gewoonlijk tweemaal per jaar, in Juli en November, plaats hebben en zomer- en najaarsvergaderingen worden genoemd.

Tot de roeping der Provinciale Staten behoort in hoofdzaak de regeling van het polder- en waterschapsbestuur en der openbare werken in de provinciën. Zij hebben het recht de belangen der provincie en hare ingezetenen bij den Koning voor te staan. Zij mogen opcenten op de rijksbelastingen heffen en geldleeningen sluiten. Zij houden toezicht op de eigendommen der provincie, de wateren, wegen, bruggen, waterwerken, waterschappen, vereeningen, bedijkingen, droogmakerijen, de jacht en visscherij in de binnenwateren, de regeling der militie enz, en maken voor dat alles de noodige verordeningen, keuren en reglementen, die evenwel de goedkeuring des Konings behoeven en door hem ook kunnen worden verworpen.

Zij zenden jaarlijks aan den Koning eene begrooting en rekening en verantwoording der enkel provinciale en huishoudelijke inkomsten en uitgaven der provincie.

Zooals reeds is gezegd, treedt uit de Provinciale Staten op een college van Gedeputeerde Staten, waaraan de uitvoerende macht is opgedragen.

Aan dat college moeten de besturen van alle gemeenten hunne jaarlijksche begrootingen en rekeningen ter goedkeuring inzenden, alsmede een aantal besluiten en verordeningen, welke het kan verwerpen, met beroep op den Koning.

Ook zenden de gemeentebesturen jaarlijks een verslag van den toestand hunner gemeenten aan die Staten, welke op hun beurt weder een verslag van den toestand der provincie aan de rijksregeering inzenden.

Gedeputeerde Staten worden door de Regeeriug zeer dikwijls geraadpleegd omtrent verschillende zaken, vooral omtrent het lager onderwijs; de volksgezondheid, den landbouw enz. en geven dan de noodige inlichtingen.

Alle besturen van hoogheemraadschappen en polders zijn onderworpen en rekenplichtig aan de Provinciale Staten.

Gemeenteraden.

Aan het hoofd van elke gemeente staat een burgemeester, die door den Koning voor den tijd van zes jaren wordt benoemd.

Hij is voorzitter van den Gemeenteraad, en heeft daarin, wanneer hij er niet tevens lid van is, eene raadgevende (adviseerende) stem.

Hij is tevens hoofd der gemeentelijke politie en regeert volgens eene door de Staten-Generaal vastgestelde en door den Koning bekrachtigde Gemeentewet.

Hij zorgt voor de uitvoering en naleving der Rijkswetten en van de verordeningen welke door den Raad worden vastgesteld. Hij treedt voor de Gemeente in rechten op (bij processen) en is dan eischer of gedaagde.

De leden van den Gemeenteraad worden door de kiesgerechtigde ingezetenen uit de ingezetenen der Gemeente gekozen. Het aantal leden regelt zich naar de bevolking der Gemeente en loopt van 45 tot 7. Zij worden verkozen voor zes jaren; om de twee jaren treedt een derde gedeelte af en is herkiesbaar.

De verkiezing heeft plaats den laatsten Dinsdag van de maand Juni.

Geen bloedverwantschap mag bestaan tusschen den burgemeester en de leden van den Raad of tusschen de leden onderling; ook geen zwagerschap in den eersten en tweeden graad.

Ambtenaren der Gemeente, commissarissen van politie, geestelijken, onderwijzers bij het lager en middelbaar onderwijs en krijgslieden in werkelijken dienst kunnen geen lid van den Gemeenteraad zijn.

Aan den Raad is opgedragen de zorg voor de zedelijke en stoffelijke belangen der Gemeente, die hij door politie- en andere verordeningen en bijzondere bepalingen kan verzekeren.

De Raad houdt zoo dikwijls dit noodig is openbare zittingen tot het bespreken van de belangen der Gemeente en hare ingezetenen. De openbare vergadering kan ook worden veranderd in eene geheime, voor het publiek en de pers niet toegankelijk (geheim comité).

Hij heeft het recht tot het heffen van plaatselijke belastingen en het sluiten van geldleeningen enz.

Een en ander steeds onder de goedkeuring des Konings of van Gedeputeerde Staten.

De Raad benoemt en ontslaat alle ambtenaren der gemeente en regelt hunne bezoldiging.

De leden kiezen uit hun midden een college, wethouders genoemd, deze vormen met den Burgemeester het Dagelijksch Bestuur. Zoo is er een wethouder voor openbare werken; een voor den burgerlijken stand; een voor het onderwijs; een voor de financiën.

Ieder wethouder zorgt voor de belangen en den goeden gang

der zaken tot zijne afdeeling behoorende. Zij genieten een vaste bezoldiging.

De leden van den Raad ontvangen geen bezoldiging, maar kunnen onderling een presentiegeld vaststellen.

Hoe men Kiezer wordt.

Om kiezer voor leden van de Tweede Kamer of der Provinciale Staten te worden, moet men zijn Nederlander of als zoodanig zijn erkend (genaturaliseerd) en op den 15^{den} Mei van het jaar, waarvoor de kiezerslijst wordt vastgesteld, den ouderdom van 25 jaar hebben bereikt.

Men moet over het volle laatst verloopen dienstjaar zijn aangeslagen in de grondbelasting voor ten minste een bedrag van een gulden, in de vermogens-, bedrijfs- of personeele belasting, en die aanslag ook hebben betaald.

De aanslag der vrouw en der minderjarige kinderen geldt voor den echtgenoot en vader.

Wie in deze belastingen niet is aangeslagen, kan toch kiezer worden indien hij, gehuwd of ongehuwd, voldoet aan een der volgende bepalingen:

1°. Wanneer men als hoofd van een gezin of alleen wonend persoon op den 31 Januari sedert den 1sten Augustus van het vorige jaar in huur had een huis of gedeelte daarvan en in die zes maanden slechts ééns is verhuisd.

(De minste huurprijs is voor elke gemeente door de wet bepaald en loopt van f 0.80 tot f 2.50.)

2°. Indien men als eigenaar of huurder gedurende genoemd half jaar heeft bewoond een zelfde vaartuig van ten minste 24 kubieke Meter.

3°. Wanneer men op den 31sten Januari sedert den 1sten Januari van het voorafgaande jaar bij denzelfden persoon of instelling in dienstbetrekking of als inwonende zoon in het beroep zijner ouders is werkzaam geweest en over dat jaar zeker loon heeft genoten.

(Het kleinste bedrag van het loon is voor elke Gemeente door de wet bepaald en loopt van f 275 tot f 550 per 52 weken.)

4°. Wanneer men aan loon en inwoning of kost en inwoning in denzelfden tijd gelijk inkomen heeft.

(Hoeveel het minst voor inwoning en kost en inwoning mag worden berekend is voor elke Gemeente door de wet bepaald en loopt voor inwoning van f 25 tot f 125; voor kost en inwoning van f 175 tot f 350 per 52 weken.)

Wie in vasten dienst is en door ziekte of verwonding in dat jaar gedurende twee maanden geen loon heeft genoten, wordt geacht het wel te hebben genoten.

5°. Indien men aan pensioen of aan pensioen en loon een gelijk inkomen heeft als in sub 3°. gemeld.

6°. Wanneer men gedurende een jaar in eigendom heeft eene inschrijving groot f 100 nominaal op het Grootboek der Nationale Werkelijke Schuld.

7°. Wanneer men gedurende een jaar in eigendom heeft een inleg van ten minste f 50 in de Rijkspostspaarbank.

8°. Indien men een door of namens de wet gesteld examen voor eenige betrekking heeft afgelegd.

Militaren van de land- en zeemacht van af den graad van onderofficier zijn ook kiesbevoegd, indien zij aan bovengenoemde voorwaarden voldoen.

Om kiezer te zijn voor den Gemeenteraad moet men een jaar in de Gemeente hebben gewoond; in één of meer der rijksbelastingen zijn aangeslagen, en dien aanslag hebben betaald.

Niet aangeslagen zijnde in die belastingen, maar aan een der andere vereischten voldoende, moet men *bovendien* in eene der plaatselijke belastingen zijn aangeslagen (en ook hebben betaald) een bedrag door de wet voor elke Gemeente bepaald en loopende van ten minste f 0.80 tot f 2.50.

Van het kiesrecht zijn uitgesloten:

Zij, die hunne aanslagen in de belastingen niet hebben voldaan;

Zij, wien dit is ontzegd bij eene onherroepelijk rechterlijke uitspraak;

Zij, die in gevangenschap of hechtenis zijn;

Zij, die bij onherroepelijk rechterlijke uitspraak de beschikking of het beheer over hunne goederen hebben verloren;

Zij, die in het jaar, voorafgaande aan dat der vaststelling van de jaarlijksche Kiezerslijsten, van eene instelling van weldadigheid of van een gemeentebestuur onderstand hebben genoten (geneeskundige hulp is niet van toepassing).

Schorsing heeft plaats ten aanzien van militairen der land- en zeemacht beneden den rang van onderofficier, zoolang zij als vrijwilliger of milicien in werkelijken dienst zijn.

Op valsche aangifte, onbevoegd optreden als kiezer, onbehoorlijk gedrag bij de stembus, het verkoopen van zijne uitbrengen stem enz. zijn gevangenisstraf en boeten bepaald.

Hoe men Kiest.

Veertig kiesgerechtigden kunnen aan den burgemeester, op een door hen allen ondertekend formulier, candidaten voor de te vervullen plaats in Kamer of Raad inzenden op den daarvoor aangewezen verkiezingsdag.

Ten minste drie dagen vóór den dag der stemming ontvangt elk kiezer eene kaart, waarop staat vermeld zijn naam, zijn nummer op de kiezerslijst, het college waarvoor hij moet kiezen, den dag waarop en de plaats waar hij moet kiezen, alsmede de namen der kandidaten waaruit hij kan kiezen.

Met deze kaart gaat de kiezer naar het daarop vermelde stembureau, geeft die aan den Voorzitter over en ontvangt dan een stembiljet, waarop wederom de kandidaten zijn vermeld, staande voor elken naam een teeken (dit:) een zwart vierkant met in 't midden een witte punt.

Met dit stembiljet gaat hij naar een der gereedstaande lessenaars, neemt het daaraan hangende potlood en maakt de witte punt in het zwarte vierkant, dat voor den naam staat van den candidaat op wien hij zijne stem wil uitbrengen, zwart.

Hij vouwt het stembiljet in vieren, zoo, dat het daarop geplaatste stempel der gemeente van buiten zichtbaar is, gaat weder naar de voorzitterstafel, houdt het biljet in de hoogte, zoodat de voorzitter van het stembureau het stempel kan zien en ontvangt dan van dezen verlof het in de gereedstaande bus te werpen.

Van onwaarde zijn alle biljetten die anders worden ingevuld dan is voorgeschreven, waarop bijschriften zijn geplaatst en waarop het stempel ontbreekt.

Indien een kiezer zijne stemkaart verliest of zijn stembiljet verknoeit, kan hij aan het stembureau een ander bekomen.

Een lichamelijk gebrekkig kiezer kan zich door iemand doen bijstaan.

De stembureaux moeten geopend zijn van 's morgens 8 uur tot 's namiddags 5 uur.

Naschrift aan de Kiezers uit den werkenden stand.

Uit dit kort begrip heeft men nu eenigszins bemerkt hoe het Nederlandsche staats- en burgerlijk bestuur is ingericht en hoe alle colleges aan elkander aansluiten en een goed geheel vormen.

Men zal nu begrijpen, wat „kiesrecht” beteekent en welk krachtig woord het volk daardoor in de regeering des lands mag meêspreken, omdat het zelf de mannen kiest aan wie het maken der wetten, de uitvoering daarvan en de beschikking over de geldmiddelen is opgedragen.

Zullen na de nu plaats gehad hebbende uitbreiding van het kiesrecht vooral de werklieden daarvan gebruik maken, en na het jarenlange geschreeuw en geschrijf daarover nu ook toonen dat zij dat recht op prijs stellen, en niet wegblijven wanneer zij naar de stembus worden geroepen?

Het is te hopen! Maar te wenschen is het ook dat zij het doen ordelijk en na wijs overleg.

Het kiesrecht geeft den werkman geen brood, maar er is nog veel in onze wetten wat vooral in het belang van den werkman op verbetering en daargestelling wacht. Als daar zijn:

- een betere armenwet;
- een staats-pensioenfonds voor alle ouden en gebrekkigen uit den werkenden stand;
- het tegengaan van overmatigen arbeid en het drankmisbruik;
- verbetering der woningtoestanden;
- de verwaarloozing der kinderen doen ophouden;
- arbeids-contracten;
- gedwongen leerplicht en kosteloos onderricht voor ieder op de hogere scholen;
- minimumloon en maximum arbeidstijd;
- opheffing van het verbod tot onderzoek van het vaderschap;
- verbetering van het pachtcontract;
- verbetering van den rechtstoestand der vrouw;
- algemeene dienstplicht;
- en wat er al meer is.

Welnu, dat moet in de eerste plaats gebeuren door de tusschenkomst der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, waarvoor de verkiezing in Juni aanstaande is, en die een heeten strijd tusschen de partijen belooft te worden.

Brengt uwe stem dus uit op die mannen, van wie gij weet of verneemt dat zij de belangen van den werkman zijn toegedaan, niet door eerezucht om een zetel in die Kamer, maar door waarachtige overtuiging, toewijding en verstand.

Heeft iemand voorlichting noodig wien hij zal kiezen, hij vrage die aan onbevooroordeelde mannen, die het weten kunnen, of zoek die door zich aan te sluiten bij kiesvereenigingen van burgers of werklieden.

Bestaat bij de werklieden misschien het plan een werkman te kiezen als afgevaardigde in de Tweede Kamer of in een Gemeenteraad, dan kieze men geen heethoofd, maar een bezadigd, ordelijk, ontwikkeld persoon, onverschillig van welken godsdienst, maar iemand die op dit punt neutraal en verdraagzaam is, want de werklieden zijn allen broeders, die door geen verschil van godsdienst van elkander verwijderd mogen staan.

Men zoek dit doel te bereiken door overleg en samenwerking met de Kiesvereenigingen uit de burgers; niet door de werklieden afzonderlijk, want dan is het te vreezen dat door versnippering van stemmen dit pogen wordt vrijdeld en de klassenhaat wordt aangewakkerd.

Den Haag,
April 1897.

M. J. GILLISSEN.